

MAKTABGACHA TA'LIMDA AXLOQIY TARBIYANI MILLIY QADRIYATLAR ASOSIDA TASHKIL ETISHNING PEDAGOGIK ASOSLARI**Xasanova Marg'uba Safar qizi***Xalqaro Nordik Universiteti Psixologiya va Maktabgachaga ta'lim kafedrasida
katta o'qituvchisi*

ORCID ID: 0009-0007-3407-1439

Nurberdiyeva Kurbanjemal*Xalqaro Nordik Universiteti Maktabgacha ta'lim yo'nalish 3-bosqich
talabasi*

Annotatsiya: Ushbu maqolada maktabgacha ta'lim tizimida axloqiy tarbiyani milliy qadriyatlar asosida tashkil etishning pedagogik asoslari yoritilgan. Milliy qadriyatlarning bola shaxsini shakllantirishdagi ahamiyati, ularning axloqiy ong, ma'naviy qarash va ijtimoiy xulq-atvorni rivojlantirishdagi roli ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Shuningdek, maktabgacha yoshdagi bolalarning milliy an'ana va urf-odatlar asosida tarbiyalanishi uchun samarali pedagogik shart-sharoitlar va metodik yondashuvlar taklif etiladi.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'lim, axloqiy tarbiya, milliy qadriyatlar, ma'naviy rivojlanish, urf-odatlar, pedagogik asoslar, milliy ong.

Bugungi kunda ta'lim-tarbiya jarayonida milliy qadriyatlarga tayanish, yosh avlodning ma'naviy-axloqiy kamolotini ta'minlashning muhim omili sifatida e'tirof etilmoqda. Ayniqsa, maktabgacha ta'lim davri bolaning shaxsiyati shakllanadigan, axloqiy tushunchalari asos solinadigan davr hisoblanadi. Shu bois axloqiy tarbiyani milliy qadriyatlar asosida yo'lga qo'yish, nafaqat bolalarning o'zligini anglashiga, balki kelajakda vatanparvar, ma'rifatli, barkamol shaxs bo'lib voyaga yetishiga xizmat qiladi. Milliy urf-odatlar, an'analar, xalq og'zaki ijodi, buyuk ajdodlar merosi orqali beriladigan tarbiya bolalarda ezgulik, halollik, mehr-oqibat kabi insoniy fazilatlarni shakllantiradi. Ushbu jarayonni samarali tashkil etish uchun pedagoglarning nazariy bilimlari, metodik tayyorgarligi hamda oilaviy va ijtimoiy muhitning hamkorligi muhim ahamiyat kasb etadi.

Maktabgacha yosh davri bola hayotida o'ziga xos, qaytarilmas bosqich bo'lib, bu davrda uning shaxsiyati, dunyoqarashi, qiziqishi, ijtimoiy faolligi va eng muhimi, axloqiy qarashlari shakllanadi. Psixologlar va pedagoglarning ta'kidlashlaricha, aynan shu yillarda bola hayotiy odatlarni tez va mustahkam egallaydi, ularni keyinchalik butun umri davomida saqlab qoladi. Shu sababli axloqiy tarbiya masalasi maktabgacha ta'lim tizimida eng dolzarb yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Axloqiy tarbiya bolada yaxshi va yomonni farqlash, odob-

axloq me’yorlariga amal qilish, kattalarga hurmat ko’rsatish, kichiklarga mehribon bo’lish kabi fazilatlarni shakllantiradi.

Bugungi globallashuv davrida milliy qadriyatlar asosida tarbiya masalasi yanada muhim ahamiyat kasb etmoqda. Chunki turli tashqi madaniy ta’sirlar orasida bolalarda milliy o’zlikni anglash, ajdodlar merosiga hurmat, urf-odat va an’analarni e’zozlash tuyg’ularini shakllantirish zarur. Milliy qadriyatlar xalqning asrlar davomida shakllangan hayotiy tajribasi, ma’naviy boyligi, falsafasi va axloqiy qarashlarini o’zida mujassam etgan. Ularni ta’lim-tarbiya jarayoniga singdirish orqali yosh avlod nafaqat ma’naviy barkamol, balki ijtimoiy faol, vatanparvar shaxs bo’lib voyaga yetadi.

Milliy qadriyatlardan foydalanishning birinchi manbai bu – xalq og’zaki ijodidir. Ertaklar, dostonlar, maqollar, topishmoqlar, qo’shiqlar bolalarga ezgulik, do’stlik, mehr-oqibat, halollik kabi fazilatlarni singdirishda beqiyos o’rin tutadi. Masalan, xalq ertaklaridagi qahramonlarning ijobiy xulq-atvori bolalarda yaxshilikka intilish hissini uyg’otsa, salbiy qahramonlar esa yomonlikning oqibatini ko’rsatadi. Shu tariqa ertaklar orqali axloqiy tushunchalar hayotiy misollar bilan bolalarga oson yetkaziladi.

Milliy urf-odatlar va marosimlar ham axloqiy tarbiyada katta ahamiyatga ega. Masalan, Navro’z, Mustaqillik bayrami yoki sumalak sayli kabi xalqona bayramlarda bolalar mehr-oqibat, birdamlik, tabiatga hurmat, o’zaro yordam kabi qadriyatlarni bevosita amalda ko’radilar. To’y, sunnat, beshik to’yi kabi oilaviy marosimlarda esa bolalar kattalarni e’zozlash, mehmondo’stlik, odoblilik, izzat-hurmat kabi fazilatlarni o’rganadilar. Shu tarzda milliy qadriyatlar hayotiy jarayonlarning tabiiy tarkibiy qismi sifatida bola tarbiyasiga singdiriladi.

Buyuk ajdodlarimizning boy ilmiy-ma’naviy merosi ham axloqiy tarbiya uchun bebaho manba hisoblanadi. Masalan, Alisher Navoiy, Ahmad Yassaviy, Bahouddin Naqshband, Abdulla Avloniy kabi mutafakkirlarning asarlarida tarbiya, axloqiy poklik, vatanparvarlik, ilmga muhabbat g’oyalari chuqur yoritilgan. Ushbu merosni maktabgacha ta’lim jarayonida soddalashtirilgan shaklda qo’llash, bolalarda ma’naviy-axloqiy dunyoqarashni kengaytiradi.

Bu jarayonni samarali tashkil etishda pedagogning roli nihoyatda muhimdir. Tarbiyachi nafaqat bilim beruvchi, balki bolaga bevosita ibrat ko’rsatuvchi shaxsdir. Bola ko’pincha tarbiyachining xatti-harakatidan ibrat oladi, uning gap-so’zini takrorlaydi, odatlarini o’zlashtiradi. Shuning uchun tarbiyachi milliy qadriyatlarni puxta bilishi, ularni bolalarning yosh xususiyatlariga moslashtirib, ta’lim va tarbiya jarayoniga tabiiy ravishda qo’shib borishi lozim. Masalan, ertalabki mashg’ulotlarda maqollarni o’qib, ularning ma’nosini tushuntirish, o’yinlarda xalqona qadriyatlarni aks ettirish, qo’shiqlarda milliy kuy va so’zlardan foydalanish samarali natija beradi.

Axloqiy tarbiya jarayonini samarali tashkil etish uchun zamonaviy pedagogik yondashuvlar ham zarur. Eng avvalo, integrativ yondashuv qo‘llanilishi kerak, ya’ni axloqiy tarbiya barcha mashg‘ulotlar va faoliyatlarda uyg‘unlashgan bo‘lishi lozim. Masalan, rasm chizish jarayonida bolalar milliy bayramlarni tasvirlashi, jismoniy tarbiya mashg‘ulotlarida xalq o‘yinlarini ijro etishi mumkin. Shuningdek, shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim tamoyiliga asoslanib, har bir bolaning qiziqishi, ehtiyoji va individual xususiyatlarini inobatga olish lozim. Bu bola tarbiyasida ijobiy natijalarga erishishga yordam beradi.

Faoliyatga asoslangan metodlar, xususan, o‘yinlar, teatrlashtirilgan sahnalar, ijodiy mashg‘ulotlar bolalarda axloqiy tushunchalarni chuqurroq singdirish imkonini beradi. Masalan, “Halollik va rostgo‘ylik” mavzusida kichik teatrlashtirilgan sahna qo‘yish orqali bolalar nafaqat tushuncha, balki hayotiy tajribani ham egallaydilar. Shuningdek, rolli o‘yinlar orqali “mehmondo‘stlik”, “qo‘shnichilik” kabi qadriyatlar amalda bolalarga o‘rgatiladi.

Axloqiy tarbiya jarayonida oila va ijtimoiy muhitning roli ham beqiyosdir. Bola birinchi navbatda oilada tarbiya ko‘radi, ota-onasining xatti-harakatidan ibrat oladi. Shu sababli ota-onalar milliy qadriyatlarga hurmat ruhida yashab, bolaga shunday muhit yaratishlari zarur. Maktabgacha ta’lim muassasasi va oila o‘rtasida uzviy hamkorlik bo‘lsa, tarbiya yanada samarali bo‘ladi. Masalan, bog‘chada o‘rganilgan qadriyatlar oilada davom ettirilsa, bola uni mustahkam egallaydi. Shuningdek, mahalla, jamoat tashkilotlari, ommaviy axborot vositalari ham bolalarning axloqiy tarbiyasiga ta’sir etuvchi muhim ijtimoiy omillardir. Mahalladagi marosimlar, yig‘inlar, jamoaviy tadbirlar orqali bolalar milliy qadriyatlarni amalda ko‘radilar va o‘zlashtiradilar. Shu tariqa oila, bog‘cha va jamiyatning birgalikdagi sa’y-harakatlari orqali bolalarda milliy qadriyatlarga asoslangan axloqiy dunyoqarash shakllanadi.

Yuqoridagilardan kelib chiqib aytish mumkinki, maktabgacha yoshdagi bolalarga axloqiy tarbiya berishda milliy qadriyatlar asosiy manba va vosita sifatida qaralishi kerak. Chunki qadriyatlar bola ongida mustahkam o‘rnashsa, u kelajakda nafaqat odobli va ma’naviy barkamol shaxs, balki o‘z xalqiga, Vataniga sodiq, jonkuyar inson sifatida voyaga yetadi. Axloqiy tarbiyani milliy qadriyatlar asosida tashkil etishning pedagogik asoslari sifatida tarbiyachining mahorati, metodik yondashuvlar, oila va ijtimoiy muhitning hamkorligi hamda milliy merosning samarali qo‘llanilishi alohida o‘rin tutadi.

Maktabgacha ta’lim tizimida axloqiy tarbiyani milliy qadriyatlar asosida tashkil etish bolalarning shaxsiyati, ma’naviy-axloqiy qarashlari va ijtimoiy faolligini shakllantirishda hal qiluvchi omil hisoblanadi. Milliy qadriyatlar — urf-odatlar, an’analar, xalq og‘zaki ijodi, buyuk ajdodlarimizning ma’naviy merosi — bolalarning axloqiy ongini boyitib, ularda halollik, mehr-oqibat, vatanparvarlik, mehnatsevarlik, odoblilik kabi fazilatlarini

rivojlantiradi. Ushbu jarayonni samarali yo‘lga qo‘yishda tarbiyachining bilim va mahorati, shaxsiy namunasi, metodik yondashuvlari bilan birga, oila va ijtimoiy muhitning hamkorligi ham muhim ahamiyat kasb etadi. Integrativ va shaxsga yo‘naltirilgan yondashuvlar, faoliyatga asoslangan metodlar hamda zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo‘llash orqali milliy qadriyatlarga tayangan axloqiy tarbiya yanada samarali amalga oshiriladi. Demak, maktabgacha ta‘limda milliy qadriyatlarga asoslangan axloqiy tarbiya yosh avlodni barkamol inson sifatida tarbiyalashning eng ishonchli poydevoridir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Maktabgacha ta‘lim tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarorlari va farmonlari.
2. O‘zbekiston Respublikasi “Ta‘lim to‘g‘risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
3. Abdulla Avloniy. *Turkiy guliston yoxud axloq*. – Toshkent: O‘qituvchi, 1992.
4. Karimov I.A. *Yuksak ma‘naviyat – yengilmas kuch*. – Toshkent: Ma‘naviyat, 2008.
5. Maktabgacha ta‘lim vazirligi uchun metodik qo‘llanmalar. – Toshkent, 2019–2023.
6. Xaydarov Q. *Pedagogika*. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2017.
7. Rasulov B., Jo‘rayev M. *Maktabgacha ta‘lim pedagogikasi*. – Toshkent: O‘qituvchi, 2015.
8. G‘afforova T. *Bolalarda axloqiy tarbiyaning shakllanishi*. – Toshkent: Ilm ziyo, 2020.
9. O‘zbekiston xalq og‘zaki ijodi namunalaridan: ertaklar, maqollar, dostonlar.
10. Khasanova, M. (2024). USING MODERN INNOVATIVE INFORMATION TECHNOLOGIES IN PRESCHOOL EDUCATION. *Nordic_Press*, 3(0003).
11. Xasanova, M. U. (2024). Innovatsion ta‘lim texnologiyalari asosida maktabgacha ta‘lim tarbiyachilarining kasbiy kompetentligini oshirish. *Modern Science and Research*, 3(1), 1-2.
12. Khasanova, M. (2024). Integration of modern educational technologies into the educational process for instilling national values in preschool educational institution children. *Nordic_Press*, 3(0003).
13. Khasanova, M. (2024). THE ROLE OF ETHNOMUSICOLOGY IN PRESCHOOL EDUCATION: CHALLENGES AND SOLUTIONS IN MUSICOLOGY. *Nordic_Press*, 5(0005).
14. Khasanova, M. (2024). MAKTABGACHA TA‘LIM BOLANING IJTIMOIIY VA O‘QUV FAOLIYATIDA MUVAFFAQIYATGA ERISHISHDA MUHIM DAVR. *Nordic_Press*, 3(0003).